

Heijplaat behaalt spectaculaire overwinning

Heijplaat is een tijd lang de meest genoemde Rotterdamse wijk geweest. Toch sterft deze bekendheid in de pers op geen enkele wijze overeen met de feitelijke kennis van de doorsnee-Rotterdammer, die er nooit geweest is en maar een vage voorstelling heeft waar het ergens moet liggen. Desalniettemin brachten de tweeduizend inwoners met elkaar iets groots tot stand. Zij wisten te voorkomen, dat hun wijk werd gesloopt.

De gemeente Rotterdam, die met grote besluitvaardigheid over oude stadswijken heen walst en grote projecten zonder noemenswaardige inspanning van de grond weet te tillen, zag geen kans de vastberaden tegenstand van de bewoners van deze geïsoleerde buurt te doorbreken. Heijplaat moet blijven! Het is een uniek stukje stad, dat in 1990 op het punt stond te verdwijnen. Een klein, geheel op zichzelf staand geheel, aan het eind van de wereld gelegen en mede daarom ietwat wijsd 'Tuindorp Heijplaat' genoemd. De tuin-

verhuizen, maar dachten met weemoed terug aan het leven op het platteland. In Engeland leek nu een synthese tussen beide leefwerelden gevonden te zijn. In ons land kreeg het Engelse nieuwbouwtipe voor het eerst gestalte in de Rotterdamse wijk Heijplaat.

De RDM

De *Rotterdamsche Droogdok Maatschappij*, de RDM, die zich in navolging van andere havengebonden bedrijven op de linker Maasoever had gevestigd, zocht voor het personeel

terrein ruim 400 woningen neer te zetten, bedoeld voor arbeiders en kantoorpersoneel. Er kwam een wijkgebouw en er werden drie kerken gebouwd: een roomse, een hervormde en een gereformeerde. Het was de tijd van de villakerken en de vele variaties daarop, alle in mini-formaat uitgevoerd.

Een klein, min of meer knus geheel, in de ietwat zwaarmoedige bouwstijl, die tijdens en na de Eerste Wereldoorlog in de mode was. De buurt is misschien te vergelijken met het oudste deel van de Amsterdamse *Watergraafsmeer*, maar het is allemaal kleiner en voor mijn gevoel ook wat beklemmender. Daarbij was Heijplaat veel meer een afgesloten geheel. Het lag ver van de stad af, in dat opzicht misschien beter te vergelijken met het oude Amsterdam-Noord. Heijplaat had ook niets stedelijks, al werkte iedereen er bij dezelfde stedelijke baas.

De wijk onderscheidde zich in meer dan een opzicht van andere wijken. Heijplaat was geen willige prooi voor speculatiebouw, die tot 1914 in Rotterdam de toon aangaf, maar het werkterrein van een woningbouwvereniging. 'Onze Woning' bouwde er wat later nog een dikke 400 woningen bij, zodat er tenslotte een kleine 900 woningen in de wijk stonden. Het inwonertal begon na de Tweede Wereldoorlog te dalen door gezinsverdunding. In 1990 telde Heijplaat nog rond tweeduizend Rotterdammers, niet minder voortvarend dan die aan de andere kant van de Maas. Wel trad in de wijk een sterke veroudering op.

Het Tuindorp op het oorlogspad

Op Heijplaat volgden de andere tuindorpen: *Vreewijk*, *Spangen*, het *Witte Dorp* en *Kiefhoek*. Spangen verloor al gauw het 'tuindorpkarakter', toen er ook andere woningtypen verzezen. Hier is nu eigenlijk alleen de *Justus van Effenstraat* nog een blikvanger van de eerste orde, al heeft de 'tuinstadgedachte' hier een geheel eigen invulling gekregen. De andere buurten bleven lange tijd min of meer een eigen karakter behouden, maar geen wijk heeft zo'n uitgesproken sfeer als Heijplaat.

Wat maakt een wijk tot een geografische eenheid en hoe wordt het karakter bewaard? Tussen het *Waal-* en *Eemhaventgebied* ligt Heijplaat als een soort kaap en mede door het geografisch isolement heeft de buurt altijd de sfeer van de coöperatieve woningbouw van rond de Eerste Wereldoorlog gehouden. Er kan hier moeilijk sprake zijn van monumentaliteit, maar in elk geval is het een wijk met een interessante geschie-

stadgedachte, die in Engeland poogde van de dodelijk saaie steden een leefbaarder geheel te maken door wijken met veel groen te bouwen, sprak ook Nederlanders aan. Veel plattelanders moesten om economische redenen naar de grote steden

passende woningen in de onmiddellijke omgeving van het bedrijf. Het was nog de sfeer van de eeuwwisseling: op loopafstand van het werk voldoet een woonwijk het best. Architect *H. A. J. Baanders* kreeg opdracht ten zuiden van het fabrieks-

denis en een niet alledaagse vormgeving.

De wereldhaven Rotterdam had het allemaal wel anders gewild. De containerhaven was hard aan uitbreiding toe en de stilgevallen RDM was niet meer dan een overblijfsel uit een ver verleden. Het was voor Heijplaat dan ook niet eenvoudig de stemming te beïnvloeden. Dit is met grote vaardigheid en kennis van zaken gedaan. Het ene rapport volgde op het andere en langzaam maar zeker koerste de wijkraad aan op de overwinning. *Dr. A. H. Peterse* van de universiteit van Leiden laakte in niet mis te verstane bewoordingen het beleid van de gemeente Rotterdam. Waren de sloopplannen inderdaad ontstaan in een strijd tussen twee ambtelijke apparaten, die als een mafia over het lot van Heijplaat hadden beslist? Men heeft in Heijplaat besloten het crisisteam nog niet op te heffen. Nieuwbouw is dringend vereist, wil de wijk ook aantrekkelijk worden voor jonge gezinnen. En die zijn nodig om Heijplaat leefbaar te houden. Te veel jonge mensen zijn al verhuisd naar andere delen van Rotterdam of naar de rand-

gemeenten. Met het uitvallen van de grootste werkgever verviel vaak de reden om in Heijplaat te wonen. Geluidsoverlast vormde een extra argument om uit Heijplaat te vertrekken. B&W van Rotterdam meende listig gebruik te kunnen maken van het lawaai, toen de plannen werden gesmeed de hele wijk met de grond gelijk te maken.

Het vertrekoverschot kan door vermindering van het lawaai en door het aanbieden van goede woningen worden veranderd in een positieve ontwikkeling. De belangrijkste opgave daarbij is de sfeer van de wijk geen geweld aan te doen.

Goede strategie

De gang van zaken rond de verandering in de plannen voor Heijplaat verdient een nadere bestudering. Het is bekend, dat het bewerken van het microniveau de meest efficiënte manier is om de besluitvorming van de gemeenteraad te beïnvloeden. Via leden van politieke partijen is het mogelijk de zaak opnieuw voor het voetlicht te brengen en dat is gebeurd. Rapporten van hoge kwaliteit trokken eerst individuele raadsleden

over de streep, daarna hele fracties. De overlevingsdrift van Heijplaat sleurde op den duur ook de wethouders mee. Er kwam een uitspraak van het gemeentebestuur, 'dat de sloop van Heijplaat achteraf toch minder zou hebben opgeleverd voor de haven dan oorspronkelijk was gedacht'. Deze orakeltaal moest voldoende zijn om de terugtocht te dekken. De ruil van stadswijk tegen haven ging niet door. Heijplaat had gewonnen, maar er kon nu eenmaal geen verliezer zijn. Is het het werk van het crisisteam geweest, dat de plannen veel te vroeg uitlekten of was het een lek op het gemeentehuis? Sloopplannen werken meestal verlamdend, maar nu versterkten ze het front van hen, die Heijplaat wilden behouden. De feitelijke toedracht blijft voorlopig in nevelen gehuld. Maar ieder buurtcomité en elke actiegroep kan moed putten uit het verloop van de gebeurtenissen in Rotterdam... Er was dan ook alle reden om 1 september 1990 in Heijplaat feest te gaan vieren. Meer dan de 650 jaar van Rotterdam telden op dat moment de 75 jaar van Heijplaat!